

Od Redakcji – metafizyka i filozofia religii

Wiek XX ubogacił filozofię zachodnioeuropejską różnymi nurtami, kierunkami i ideami. Były wśród nich kierunki i szkoły nieprzychylnie wobec filozofii metafizycznej, były także i takie, które przyczyniły się do odnowienia i rozwoju myśli metafizycznej. Rozprawy zgromadzone w niniejszym numerze „Filo-Sofiji” były pisane z intencją jasnego i wyraźnego zaprezentowania omawianych stanowisk i badanych argumentacji. Mimo, że zapewne nie wszyscy autorzy artykułów zgodziliby się na nazwanie ich filozofami analitycznymi, to ze względu na sposób podejmowania i prezentowania problematyki filozoficznej można w tych tekstach dostrzec wyraźny wpływ metody filozofowania, której przejawy można znaleźć w starożytności i średniowieczu, zarówno u Kartezjusza, jak i Brentana, zwłaszcza zaś u współczesnych filozofów analitycznych.

Podanie adekwatnej definicji filozofii analitycznej, ujętej jako całość tego nurtu filozofowania lub nawet tylko uwzględniającej jego pewne postacie, nie jest sprawą łatwą i zazwyczaj rezultaty dokonanych prób budzą wątpliwości i dyskusje.¹ Zamiarem moim nie jest dokonywanie kolejnej takiej próby. Chcę tylko zwrócić uwagę, że jeden ze sposobów charakteryzowania filozofii analitycznej polegał na odwołaniu się do wykorzystania wypracowanych w niej narzędzi logicznych, pojęć i twierdzeń należących do filozofii języka oraz epistemologii, do podejmowania na nowo i rozwiązywania klasycznych zagadnień filozoficznych. Filozofię analityczną często charakteryzowano jako nieprzyjazną myśli metafizycznej. Gdy

---

¹ W polskiej literaturze filozoficznej najbardziej wyczerpujące ujęcie zagadnienia znajdujemy w książce Tadeusza Szubki, *Filozofia analityczna. Koncepcje, metody, ograniczenia*, Wrocław 2009. Interesujące myśli zawiera też debata zatytułowana „Czy zmierzch filozofii analitycznej?” przeprowadzona przez czasopismo „Diametros” w dniach 18–20 listopada 2005 r. Dobrym przykładem jednego z wielu sporów na temat rozumienia postaci i stanowisk dwudziestowiecznej filozofii analitycznej jest tekst Galena Strawsona, *The depth(s) of the twentieth century*, „Analysis”, (2010), 70, 4, s. 607 i odpowiedź na niego dana przez P.M.S. Hackera, *The heights of the twentieth century*, „Analysis”, (2011), 71, 2, s. 211-216.

weźmiemy pod uwagę całość dziejów filozofii analitycznej, to widać wyraźnie, że obraz ten jest mylący, choć niewątpliwie mieszczą się w nim także filozofowie, których stanowiska można by tak określić. Tak jednak, jak początki filozofii analitycznej, choć charakteryzowały się krytycznym podejściem do metafizyki idealistycznej, nie były antymetafizyczne z zasady, tak też z upływem czasu stopniowo problematyka ontologiczna i metafizyczna zdobywała sobie u analityków coraz większe zainteresowanie. Tym samym jednak filozofia analityczna podejmująca klasyczne zagadnienia filozoficzne podchodziła do nich już nie tylko wykorzystując logikę, filozofię języka czy epistemologię i etykę, lecz także właśnie ontologię i metafizykę. Fakt ten ma wielkie znaczenie dla drugiego, oprócz metafizycznego, zbioru problemów omawianych w pracach zawartych w niniejszym numerze, tj. dla zagadnień z filozofii religii. Analityczna filozofia religii szeroko ujęta, rozpada się na dwie wielkie grupy zagadnień – na filozofię religii w ścisłym sensie, zajmującą się religią w jej rozmaitych aspektach i jej przejawach oraz na teologię filozoficzną. Ta z kolei stara się środkami filozoficznymi wypracować rozumienie Boga, którego teologiczne pojmowanie zawarte w rozmaitych doktrynach czy koncepcjach religii teistycznych rozkwita dzięki myśli filozoficznej zmierzającej ostatecznie (choć czy skutecznie?) do przekroczenia bariery języka i osiągnięcia poznania Absolutu jako takiego. Ogromną rolę w tym wysiłku odgrywa metafizyka. Ma to miejsce także dlatego, że w zagadnieniach filozofii religii, która niekiedy bywa traktowana jako gorsza część filozofowania, splatają się wątki myślowe głównych dyscyplin filozoficznych. Jeżeli pojmujemy filozofię religii, przy szerokim jej rozumieniu, jako zmierzającą do osiągnięcia zrozumienia teoretycznego swoich przedmiotów, to nie da się jej uprawiać, nie dokonując rozstrzygnięć należących do metafizyki, epistemologii, logiki, filozofii języka i semiotyki, etyki i metaetyki. Dotyczy to nie tylko filozofowania o religii, lecz także teologii filozoficznej dostarczającej modeli dla różnych doktryn religijnych, które w zamierzeniu ich twórców mają opisywać Boga objawiającego się człowiekowi. Stąd filozofia religii zawdzięcza niezwykle wiele innym dyscyplinom filozoficznym i należy też, ze względu na swoją złożoność i charakter syntezy, do najtrudniejszych, i najbardziej inspirujących części filozofowania teoretycznego. Dlatego też istnieje żywotna więź między metafizyką, jej sukcesami i niepowodzeniami a sukcesami i porażkami filozofii religii. Przeświadczenie o istnieniu tego związku stanowiło motyw zebrania razem obecnych tutaj tekstów z metafizyki i filozofii religii, jak i miejmy nadzieję, znajdzie ono w tym zbiorze swoje przynajmniej częściowe uprawomocnienie.

Zaprezentowane artykuły zawierają zarówno dociekania historyczne, jak i systematyczne. Artykuł Bogusława Pazia *Ontologia versus metafizyka. Geneza rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu* opisuje zarówno proces przekształcania się metafizyki w ontologię, jak i założenia filozoficzne leżące u jego podstaw. Tekst Tadeusza Szubki pt. *Główne typy metafizyki analitycznej* przedstawia losy metafizyki w filozofii analitycznej, pokazując, że traktowanie jej jako nieprzychylniej dociekaniom metafizycznym jest wybiórcze i ostatecznie nie do utrzymania.

Artykuł Sebastiana Kołodziejczyka, *O związkach między wielością dyskursów metafizycznych a pojęciem bytu* poświęcony jest dociekaniom metafizycznym. Prezentuje oryginalne wyjaśnienie natury myślenia metafizycznego i jego wewnętrznego zróżnicowania. Dwa pozostałe artykuły polskich autorów: Martyny Koszkało, *Franciszka Suareza problematyka jednostkowania bytów* i Dariusza Łukasiewicza, *Koncepcja istnienia według Franciszka Brentana* podejmują priorytetowe klasyczne zagadnienia jednostkowania oraz pojęcia istnienia, ujęte w krytycznej perspektywie historycznej, a ich rezultaty mają konsekwencje dla dalszego myślenia systematycznego. Część poświęconą filozofii religii otwiera artykuł Józefa Herbuta, *Filozofia religii: jej problematyka i odmiany*, który w syntetyczny sposób pokazuje naturę, problematykę i uwarunkowania filozofii religii. Kolejny tekst *Analityczna epistemologia religii ostatnich pięciu dekad* proponuje kryteria, które pozwalają na uporządkowanie wielości stanowisk w analitycznej epistemologii religii ostatnich kilkudziesięciu lat. Szczegółowe zagadnienie sposobu rozumienia cudu prezentuje artykuł Adama Świeżyńskiego pt. *Filozoficzna analiza pojęcia cudu jako „zdarzenia niezwykłego”*. Teksty polskich autorów dopełnione są przekładami interesujących i znanych prac filozofów analitycznych. I tak, numer zawiera dokonane przez Roberta Koszkało tłumaczenie artykułu Roberta Adamsa pt. *Teorie aktualności*, na którego przedruk życzliwą zgodę wyraził autor oraz ze strony wydawnictwa Wiley-Blackwell Paulette Goldweber. Poruszana w nim problematyka tego, co aktualne, należy w filozofii analitycznej wraz z innymi zagadnieniami do ontologii światów możliwych, niezwykle często wykorzystywanej do rozwiązywania klasycznych zagadnień należących do metafizyki, lecz i do innych dziedzin filozofowania, jak np. problemu zła mieszczącego się w filozofii religii. Do ostatniej dziedziny należy również przetłumaczony artykuł Alvina Plantingi *O uznawaniu przekonania o istnieniu Boga jako przekonania podstawowego*, przedrukowanego za zgodą autora oraz wydawnictwa University Press of America, wyrażoną przez Patricię Zline, a zawierającego obronę kontrowersyjnej tezy Plantingi, iż wiara w Boga może być racjonalnie uznawana bez posiadania przez nią uprawomocnienia w argumentacji filozoficznej. Wykorzystuje on aparaturę pojęciową XX-wiecznego sporu o strukturę epistemicznego uprawomocnienia przekonań, która służy ujaśnieniu i rozwiązywaniu zagadnienia racjonalności przekonań religijnych. Zbiór zamyka interesujący fragment autobiografii filozoficznej znanego i wybitnego analitycznego filozofa religii Antony’ego Kenny’ego pt. *Historia moich idei* w przekładzie Ryszarda Mordarskiego, rzucający światło m.in. na krytykę teologii naturalnej dokonaną przez tego filozofa. Redakcja serdecznie dziękuje za zgodę na tłumaczenie i przedruk tych materiałów zarówno życzliwym autorom, jak i wydawnictwom.